

Jindřich III. z Rožmberka a jeho držba úřadů a působení v panské jednotě

Tomáš Kocourek (Ostrava)

Rod Jindřicha III. z Rožmberka má v dějinách českých zemí zcela nezastupitelnou úlohu. Dodnes můžeme v jižních Čechách, hlavní oblasti jejich někdejších panství, spatřovat téměř všudypřítomné doklady o jejich působnosti – to nejen ve formě znaků zdejších měst a obcí s charakteristickou červenou růží, jako je Vyšší Brod, Horní Planá, Frymburg, nebo někdejší rodová sídla jako Rožmberk, Český Krumlov a Třeboň, ale také ve formě přímých hmotných památek. Jaké byly předpoklady takového odkazu?

Jindřichovým prvním známým předkem a zakladatelem celého širšího rozrodu Vítkovců byl v druhé polovině 12. století Vítek I. z Prčice, vzdělaný a schopný muž, který se nám poprvé připomíná jako stolník krále Vladislava I.¹ Nejvýznamnější a nejmocnější větví Vítkova rozrodu se v průběhu 13.–14. století stali Rožmberkové, kteří se postupně začali objevovat ve významných úřadech zemského sudího, maršálka, nejvyššího komorníka či zemského hejtmana. Od počátku svých rodových dějin uměli Vítkovci velmi dobře využívat aktuální situaci v zemi a nezřídka se v rámci svých vlastních zájmů dokonce vojensky postavit panovníkovi, což se pravidelně stávalo de facto u všech předchůdců Jindřicha III.²

Podíváme-li se ze všeho nejdříve na osobnost Jindřicha III. z hlediska dosavadní historiografie, zákonitě si všimneme, že stojí poněkud neprávem ve stínu svého dědy Petra I. a syna Oldřicha II. Přitom to byl právě on, kdo po krátkém rodovém úpadku a ústupu z významných úřadů za generace svého otce Oldřicha I. z Rožmberka (syn Petra I.) svou pragmatickou až drzou politikou vůči králi Václavu IV. dostal mezi lety 1394–1403 rod opět na politický vrchol. Pokud tedy máme shrnout dosavadní výzkum, jméno Jindřich III. z Rožmberka se hojně objevuje v podstatě ve všech pracích vztahujících se k období přelomu 14. a 15. století, to v největší míře právě ve výše zmíněných devíti letech jeho politických aktivit, kdy působil jako jeden z představitelů tzv. panské jednoty. V tomto ohledu je na místě

---

¹ Vítek I. z Prčice se poprvé objevuje roku 1169 – FRIEDRICH, G.(ed.): *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*. I. Pragae 1904–1907. s. 218, č. 246; jeho vzdělání a schopnosti lze předpokládat ze zápisu kronikáře a opata milevského kláštera Jarlocha, který o něm mluví jako o za muži vybrané výmluvnosti (*Witkonem, uirum urbane eloquentie*), což může odkazovat na jeho znalosti latiny a němčiny – EMLER, J. – TOMEK, V. V. (ed.): *Fontes rerum Bohemicarum*. II. Praha 1874, s. 465. a PÁNEK, J. – ŠIMŮNEK, R. – VANÍČEK, V.: *Páni z Rožmberka – nástin historie rodu*. In: Pánek, J. (red.): *Rožmberkové: Rod českých velmožů a jeho cesta dějinami*. České Budějovice 2011, s. 24.

² Více k Vítkovcům například: JŮNA, J.: *Vítkovci a jejich rod do roku 1312 I*. Jindřichův Hradec 2011; VANÍČEK, V.: *Vzestup rodu Vítkovců v letech 1169–1269*. *Folia Historica Bohemica* 1, 1979, s. 93–108; NĚMEC, B.: *Rožmberkové: Životopisná encyklopedie panského rodu*. České Budějovice 2001, s. 6; POLÁCH, J.: *Páni z Krumlova, rod Závíše z Falkenštejna*. České Budějovice 2014.

zmínit především dvě rozsáhlé monografie *Moravský markrabě Jošt (1354–1410)* od Václava Štěpána a *Václav IV. (1361–1419)* od Jiřího Spěváčka, ve kterých je Jindřich III. velmi bohatě zmiňován, či obecněji pojaté *Velké dějiny zemí Koruny české IV.b (1310–1402)* od Mileny Bartlové a Lenky Bobkové.³ Ze starších prací nelze opomenout ani Zdeňka Fialu a jeho *Předhusitské Čechy*.⁴ Obecným problémem u Jindřicha III. však je, že v rámci zmíněných prací tento zmiňovaný Rožmberk téměř zpravidla vystupuje pouze střípkovitě jako jeden z více účastníků tehdejšího dění a bez většího zaměření se na jeho osobu jako takovou. Tento handicap dosavadní historiografie je do jisté míry vynahrazen krátkými životopisy Jindřicha III., které se spolu s životopisy dalších členů rodu objevují v rámci širě pojatých sborníků, monografií a edic zaměřených na Rožmberky v delším časovém úseku a bez obsáhlejšího výzkumu konkrétních osob. Naprosto zásadní prací je pro tuto obecnější tematiku zejména rozsáhlý sborník *Rožmberkové: Rod českých velmožů a jeho cesta dějinami*, vydaný k výročí 400 let od vymření rodu.⁵ Vzhledem k výše popsaným nedostatkům dosavadního výzkumu lze jako světlé výjimky označit v podstatě jen samostatné články Anny Kubíkové a zejména pak krátkou biografickou monografii Josefa Šusty *Jindřich z Rožmberka*.⁶

Při zkoumání osoby Jindřicha III. z Rožmberka se lze kromě historických prací opřít zejména o časté odkazy na jeho osobu v rámci rozsáhlého diplomatického materiálu v základních edicích pramenů. Jako první příklad lze uvést první díly *Archivu českého* od Františka Palackého, kde můžeme nalézt základní listiny pro problematiku panské jednoty a zápisy ze zemských desek poskytujících přehled o přítomnosti Jindřicha III. u zemského soudu a úřadech, které v dané době držel.⁷ Dalším obdobným a důležitým zdrojem pramenů v rámci *Archivu českého* jsou jeho pozdější díly od Gustava Friedricha, obsahující půhonné knihy dvorského soudu z let 1380–1410.⁸ Mnoho dalších důležitých zmínek o Jindřichovi III. se objevuje v řadě listin, vč. panovnické provenience, které byly zpřístupněny v registáři korunního archivu zpracovaného Antonínem Haasem či v příslušných svazcích moravského

---

³ ŠTĚPÁN, V.: *Moravský markrabě Jošt (1354–1410)*. Brno 2002; SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV (1361–1419): K předpokladům husitské revoluce*. Praha 1986.

⁴ FIALA, Z.: *Předhusitské Čechy*. Praha 1968.

⁵ PÁNEK, J. (red.): *Rožmberkové: Rod českých velmožů a jeho cesta dějinami*. České Budějovice 2011; Dále pak například: NĚMEC, B.: *Rožmberkové*; KUBÍKOVÁ, A.: *Rožmberské kroniky, krátký summovní výtah od Václava Březana*. České Budějovice 2005.

⁶ KUBÍKOVÁ, A.: *Jindřich III. z Rožmberka - strýc české královny Barbory Celské*. Jihočeský sborník historický 87, 2018, s. 7–16. a KUBÍKOVÁ, A.: *Jindřich III. a Oldřich II. z Rožmberka*. In: Kubíková A. (a kol): *Českokrumlovsko 1400–1460*. Český Krumlov 1997, s. 9–26; ŠUSTA, J.: *Jindřich z Rožmberka*. Praha 1995.

⁷ PALACKÝ, F. (ed.): *Archiv Český, čili staré písemné památky České i Moravské*. I–III. Praha 1840, 1842, 1844 (dále jen AČ I–III).

⁸ FRIEDRICH, G. (ed.): *Archiv Český, čili staré písemné památky České i Moravské*. XXXIII a XXXV. Praha 1921, 1935, (dále jen AČ XXXIII a AČ XXXV).

diplomatáře od Vincence Brandla.⁹ Rožmberků samotných se týká především tzv. *Popravčí kniha pánů z Rožmberka* (její počátek je spojen přímo s Jindřichem III.) a práce rodového kronikáře Václava Březana, který na počátku 17. století pracoval na sepsání celé rodové historie. Březanovo dílo v roce 2005 vydala a její jednotlivé části po historické stránce opatřila poznámkami Anna Kubíková.¹⁰ Ta rovněž ve svém článku *Nejstarší dochovaný soupis rožmberských listin* označila Jindřicha III. za vůbec prvního iniciátora utřídění rodového archivu.¹¹

Jak bylo zmíněno na začátku, Jindřich III. byl synem Oldřicha I., zástupce početně silné generace pěti synů Petra I. z Rožmberka, dlouholetého nejvyššího komorníka Jana Lucemburského a jednoho z nejvýznamnějších představitelů rodu vůbec. Petrovi synové díky počátečním neshodám s Karlem IV. nenavázali na úspěšnou kariéru svého otce a na dlouhou dobu opustili nejvyšší zemské a dvorské úřady v zemi, což jim však nezabránilo v dalším rozvoji rodové domény, kterou si od 70. let 14. století rozdělili mezi sebe. K opětovnému slučování rodových majetků docházelo na základě dědické listiny z roku 1384 s postupným umíráním jednotlivých bratrů, to až do doby, dokud z celé generace nezbyl poslední Oldřich I., po jehož smrti v roce 1390 zůstal jeho syn Jindřich III. jako jediný dědic a zástupce rodu.¹²

Zděděný majetek byl rozsáhlý. Již od poslední čtvrtiny 14. století ovládali Rožmberkové velkou část oblasti jižních Čech s ojedinělými majetky i ve středních Čechách. Za zmínku stojí například Český Krumlov, Rožmberk, Vyšší Brod, Soběslav, Sedlčany, nebo Příběnice. Přesně toto pro Jindřicha III. představovalo základní předpoklad pro jeho postavení v rámci domácí šlechty a budoucího politického působení.¹³

---

⁹ HAAS, A. (ed.): *Archív Koruny české*. 5. Praha 1947 (dále jen AKČ 5); BRANDL, V. (ed.): *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. XII a XIII. Brünn 1890, 1897 (dále jen CDM XII a CDM XIII).

¹⁰ MAREŠ, F.: *Popravčí kniha pánů z Rožmberka*. Praha 1878 (dále jen Popravčí kniha); KUBÍKOVÁ, A.: *Rožmberské kroniky, krátký summovní výtah od Václava Březana*. České Budějovice 2005.

¹¹ KUBÍKOVÁ, A.: *Nejstarší dochovaný soupis rožmberských listin*. Archivní časopis 47. Praha 1997, s. 74–91.

¹² K životě Petra I. a další generace jeho synů například: KUBÍKOVÁ, A.: *Petr I. a jeho synové*. České Budějovice 2011; BOBKOVÁ, L.: *Jan Lucemburský*. Praha 2018; BOBKOVÁ, L.: *Velké dějiny země Koruny české*, IV.a. Praha 2003; BOBKOVÁ, L. – BARTLOVÁ, M.: *Velké dějiny země Koruny české*, IV.b. Praha 2003; ŠIMŮNEK, R.: *Petr I. z Rožmberka*. In: Pánek, J. (red.): *Rožmberkové: Rod českých velmožů a jeho cesta dějinami*. České Budějovice 2011; KUBÍKOVÁ, A.: *Rožmberské kroniky*; SPĚVÁČEK, J.: *Karel IV.*, Praha 1979; KUBÍKOVÁ, A.: *Jindřich III. a Oldřich II*; z pramenů například: EMLER, J. (ed.): *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*. III. Pragae 1890; EMLER, J. (ed.): *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*. IV. Pragae 1892; AČ I., *Knihy starého pána z Rosenberka*; HÁJEK Z LIBOČAN, V.: *Kronika česká* (Linka J. ed.). Praha 2013.

¹³ PÁNEK, J. – ŠIMŮNEK, R. – VANÍČEK, V.: *Páni z Rožmberka*, s. 42; KUBÍKOVÁ, A.: *Petr I.*, s. 60–86; SEMOTANOVÁ, E. – CAJTHAM, J. (a kol.): *Akademický atlas českých dějin*, s. 119; KUBÍKOVÁ, A.: *Jindřich III. a Oldřich II*, s. 9. odkazující zejména na TRŮHLÁŘ, J.: *Urbář zboží rožmberského z roku 1379*. Praha 1880.

V době, kdy se Jindřich III. ujímal svého majetku, byl již dospělý. To lze jednoduše dokázat například sňatkem s jeho první ženou Barborou ze Schaumberka, který proběhl v březnu roku 1380 (dohoda o manželství byla mezi jejich otci uzavřena roku 1374), nebo faktem, že se již od roku 1388 Jindřich III. (*Henricus de Rosenberg*) objevoval u zemského soudu.¹⁴ Sňatek s rakouskou šlechticnou navazuje na tradiční rožmberské vazby s touto oblastí a speciálně pak na jejich dávný vztah s rodem Schaumberků, který poprvé upevnil již ve 13. století Vok I. z Rožmberka svým sňatkem s Hedwikou ze Schaumberka.¹⁵

Spolu s převzetím majetku se roku 1390 Jindřich III. pravděpodobně rovněž stal i krajským popravcem, což je ale přímo doloženo až listinou krále Václava IV. z 5. ledna 1405. Popravci (v pramenech jako *iusticiarii* či *poprawczones*) byli významnými úředníky se širší pravomocí trestní jurisdikce, jejichž úkolem bylo uchovávat zemi v míru a dohled nad obyvatelstvem v rámci oblasti své působnosti.¹⁶ O vztahu tohoto úřadu s Rožmberky nám dodneška vypovídá unikátní pramen, kterým je již výše zmíněná Popravčí kniha pánů z Rožmberka, jejíž datace je vedena v letech 1389–1410 a 1420–1429. Popravčí kniha se poprvé objevuje právě ve spojení s Jindřichem III.¹⁷ Soudíme-li však z vývoje úřadu popravce jako takového, je zřejmé, že Rožmberkové a jejich předkové měli dané pravomoci již mnohem dříve, patrně možná hned od Vítka I., prokazatelně však od roku 1349, kdy byl Jindřichův strýc Jošt I. z Rožmberka jmenován popravcem Plzeňského kraje.¹⁸

Vrátíme-li se k Jindřichovi, ten se ujal rodového dědictví ve složité době vlády krále Václava IV. (1363–1419).¹⁹ Situace v zemi byla již po delší dobu neklidná a stejně jako předchozí generace jeho otce a strýců v období přelomu 40.–50. let se i Jindřich postupně

---

¹⁴ ŠUSTA, J.: *Jindřich z Rožmberka*. Praha 1995, s. 15; ŠIMŮNEK, R. – LAVIČKA, R.: *Páni z Rožmberka 1250–1520*. České Budějovice 2011, s. 58; KUBÍKOVÁ, A.: *Rožmberské kroniky*, s. 121; AČ II, s. 348, č. 63.

¹⁵ ŠIMŮNEK, R. – LAVIČKA, R.: *Páni z Rožmberka*, s. 56; EMLER, J. (ed.): *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*. Praeae 1882, s. 68, č. 173.

¹⁶ K roku 1390, kdy se Jindřich III. ujímá svých majetků, nám nepřímo odkazuje úvodní stránka tzv. Popravčí knihy pánů z Rožmberka (MAREŠ, František (ed.): *Popravčí kniha*), v níž podle R. Rauschera (RAUSCHER, R.: *O popravčí knize*. Praha 1934) rodový kronikář Václav Březan na přelomu 16.–17. století zaznamenal, že vznikla okolo roku 1390, za vlády Jindřicha z Rožmberka (*Léta panie 1390 okolo tiech let za kralovany Waczlawa IV. v Čechách, pan Jindřich z Rožmberka jsa jedným kmetem krajským a trestatelem skúdczú zemských. W této knyze poznamenane slowy jejich seznaný, na trápený z swěta zprowoditi poručil*); BERAN, Z.: *Landfrýdní hnutí v zemích Koruny české*. Hradec Králové 2014, s. 46; RIEGER, B.: *Zřízení krajské*, s. 27–29, 30–67; RAUSCHER, R.: *O popravčí knize*, s. 8, 13–17, 19–20; JIREČEK, H.: *Základy zemského zřízení*, s. 4–7, 167, 171; BOBKOVÁ, L.: *Velké dějiny*, IV.a, s. 560.

¹⁷ Popravčí kniha, s. II. Spolu s Jihlavskými popravčími a psaneckými zápisy se jedná o jediné dílo tohoto druhu viz bakalářská práce PÁNEK, P.: *Trestní procesy v Jihlavě v husitské revoluci*. Praha 2008.

¹⁸ KUBÍKOVÁ, A.: *Petr I.*, s. 38, 41; BERAN, Z.: *Landfrýdní hnutí*, s. 46; KUBÍKOVÁ, A.: *Rožmberské kroniky*, s. 107.

¹⁹ BOBKOVÁ, L. – BARTLOVÁ, M.: *Velké dějiny*, IV.b, s. 474; situace šlechty na královském dvoře a její fungování v době vlády Václava IV. stručně popsána v HLAVÁČEK, I.: *Aktivita české šlechty na dvoře Václava IV.* Mediaevalia historica Bohemica I, 1991, s. 205–215.

snažil prosazovat v nejvyšší politice, to i navzdory panovníkovi. První zárodky nesouhlasu Jindřicha III. s jednáním Václava IV. můžeme spatřit ještě za života jeho otce roku 1384, kdy se spolu s dalšími šlechtici oficiálně zastal pražského arcibiskupa Jana z Jenštejna v jeho tehdejší sporu s králem.²⁰ Tento nesouhlas s králem patrně v následujících letech nadále pokračoval, a tak se někdy před rokem 1392 Jindřich III. dostává do skupiny šlechticů, kteří se postupně shromažďují kolem osoby moravského markraběte Jošta Lucemburského. Není bez zajímavosti, že právě oni se v budoucnu otevřeně postavili do opozice proti králi.²¹ Hned na začátku následujícího roku 1393 opět vygradovaly spory mezi králem a arcibiskupem Janem, který na jaře opustil Prahu a zamířil do Českých Budějovic. Zde mu pravděpodobně stejně jako před lety podal pomocnou ruku Jindřich III., přes jehož panství následně arcibiskup tajně utekl ze země až do Říma k papeži.²²

V zemi se pomalu zostřovaly spory mezi vysokou šlechtou a králem, také ale i mezi Lucemburky samotnými, kde zejména na Moravě probíhaly regulérní boje mezi markrabaty Joštem a Prokopem. V této době také došlo i k omezení postavení krajských popravců, což muselo citelně zasáhnout dosavadní práva vysoké šlechty, které jsou zároveň na úkor králových oblíbenců odpírány i důležité pozice v zemi. V této neutěšené situaci se tak na jaře roku 1394 Jindřich III., spolu s osmičkou dalších stejně smýšlejících šlechticů, objevil v Praze u markraběte Jošta, kde společně jednali o dalším postupu. Jednou ze záminek tohoto jednání byl patrně i útok jednoho z jeho účastníků Boreše mladšího z Rýzmburka na hrad Toužim u Bečova, kvůli kterému dal nejvyšší purkrabí Ota z Bergova svolat zemskou hotovost. Výsledek celého jednání se dostavil 5. května 1394, kdy se všichni aktéři shodli na vytvoření tzv. panské jednoty, do jejíhož čela se jako druhý muž po Joštovi postavil samotný Jindřich III. (v této přední pozici se následně objevuje téměř ve všech listinách panské jednoty), který tak přeskočil i vysoce postaveného a výše zmíněného Otu z Bergova. Ačkoli nelze přesně zjistit, jaké k tomu vedly okolnosti, je jasné, že význam tohoto Rožmberka v rámci šlechty mezi lety 1392–1394 značně vzrostl. Vždyť ještě do roku 1392, kdy se poprvé objevil ve společnosti budoucích zakladatelů panské jednoty, byl mezi nimi Jindřich III. jen jedním z

---

²⁰ SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV.*, s. 166; ŠTĚPÁN, V.: *Moravský markrabě*, s. 205.

²¹ ŠTĚPÁN, V.: *Moravský markrabě*, s. 321.

²² BOBKOVÁ, L. – BARTLOVÁ, M.: *Velké dějiny*, IV.b, s. 330–339; SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV.*, s. 166, 225; CDM XII, s. 128, č. 140; k Janovi z Jenštejna a situaci v roce 1393 například: POLC, J.V.: *Proč nebyl arcibiskup Jan z Jenštejna svržen do Vltavy*. *Mediaevalia historica Bohemica* 4, 1995, s. 199–220; Josef Šusta Jana z Jenštejna dokonce označuje za Jindřichova přítele – ŠUSTA, J.: *Jindřich*, s. 22.

mnoha. To samé platí i u jeho postavení u zemského soudu, kde se objevoval pravidelně od roku 1388.²³

Podíváme-li se přímo na proklamační listinu panské jednoty z 5. května, je ze zmíněného kontextu událostí tehdejší doby zcela jednoznačné, že je tento mocenský spolek šlechticů namířen proti králi a jeho dosavadní politice (ačkoli to samozřejmě z opatrnosti není nikde otevřeně napsáno), s čímž také souvisí následující události, které se dotknou i Jindřicha III. Po vyhlášení panské jednoty totiž události nabraly rychlý spád.²⁴

Král Václav IV. se v době před vyhlášením panské jednoty nezdržoval v Praze, ale na svém, asi 50km vzdáleném, hradě Žebrák. Poté, co se k němu donesly zprávy o aktuálním dění, se rozhodl vydat na cestu zpět do Prahy. Vstříc mu ovšem vyrazilo vojsko panské jednoty, které jej nakonec 8. května zastihlo v Králově Dvoře u Berouna. Zde byl král pravděpodobně osobně zadržen Jindřichem III., který mu zároveň jako šlechtický vůdce a předpokládaný mluvčí panské jednoty přednesl jejich žalobu. Po svém zadržení byl král následně odvezen a internován v Praze, kde mezitím vypukly nepokoje.²⁵

Aby se situace uklidnila a legitimizovala, byl Jindřichem III. na květen svolán zemský sněm, který se však nakonec nesešel. Později, dne 4. června, byl Jošt vězněným králem jmenován zemským hejtmanem (...*Joste, bemischen ein starosta benennet.* - pojem "starosta" je jednou z variant označení pro zemského hejtmana). Dne 5. května se Jindřich III. a další členové panské jednoty účastnili připojení pražských měst do svých řad. V tentýž den král oznámil, že se vše v Praze děje s jeho vědomím a vůlí, což samozřejmě nemůžeme považovat za pravdivou skutečnost a je spíše pravděpodobné, že se panská jednota pouze pokoušela vládnout jeho jménem. Dne 12. června společně zasedal panskou jednotou ovládaný jak zemský, tak dvorský soud (zasedání se účastnilo celkově sedm z devíti zakladatelů panské

---

²³ ŠTĚPÁN, V.: *Moravský markrabě*, s. 352–354; SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV.*, s. 231–233; ŠIMEK, F. (ed.): *Staré letopisy české*. Praha 1937, s. 3; panská jednota je de facto elitářský spolek šlechty určený k prosazování daných politických zájmů viz BOUBÍN, J.: *Vznik panských jednot*. Mediaevalia historica Bohemica I, 1991, s. 217–229; BOBKOVÁ, L. – VELIČKA, T.: *Jan Zhořelecký, třetí syn Karla IV.* Praha 2016, s. 98–99; proklamační listina panské jednoty – AČ I, s. 52, č. 1; Jindřich III. u zemského soudu – AČ II, s. 348, č. 62/ s. 350, č. 69/ s. 352, č. 75/ s. 354, č. 81.

²⁴ SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV.*, s. 231–233 a AČ I, s. 52, č. 1.

²⁵ Václav Hájek z Libočan při popisu této události ve své Kronice české chybně spojuje události roku 1394 s událostmi roku 1402 – HÁJEK Z LIBOČAN, V.: *Kronika česká*, s. 836–837; kromě více pravděpodobné možnosti, že před krále předstoupil Jindřich III., existuje i varianta, že to mohl udělat nejvyšší purkrabí Ota z Bergova. Tato nejistota pramení z postavení obou těchto mužů tj. Jindřicha III. (jako šlechtického vůdce panské jednoty) a Oty z Bergova (jako nejvyššího purkrabího); SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV.*, s. 233–234; ŠTĚPÁN, V.: *Moravský markrabě*, s. 359–360; NOVOTNÝ, R.: *Spor Václava IV. s panstvem*. In: ŠMAHEL, F. – BOBKOVÁ, L. (eds.): *Lucemburkové, česká koruna uprostřed Evropy*. Praha 2012, s. 666–667; ČORNEJ, P.: *Jan Žižka, život a doba husitského válečníka*. Praha 2019, s. 44–45; BOBKOVÁ, L. – VELIČKA, T.: *Jan Zhořelecký*, s. 99.

jednoty), kterým kromě šlechtických záležitostí podléhali všichni královští služebníci, rychtáři a církevní statky s královskou fundací. Důležitým účastníkem tohoto společného zasedání byl dle zápisu v deskách i Jindřich III., který se ve výčtu osob objevil hned po držitelích úřadů.²⁶

V době společného zasedání soudů bylo již jasné nebezpečí, které panské jednotě v Praze hrozí ze strany králova bratra Jana Zhořeleckého a bratrance Prokopa Lucemburského, kteří začali shromažďovat vojsko na jeho vysvobození. Během jednání s těmito královými spojenci bylo pro pány důležité se svou svízelnou situací nějakým způsobem vypořádat. Nevíme přesně jak se k tomuto rozhodnutí dospělo, avšak po krachu jednání se panská jednota rozhodla na konci června i s vězněným králem stáhnout z Prahy. Je velmi pravděpodobné, že se na tomto řešení úzce podílel Jindřich III., protože právě na jeho panství v jižních Čechách páni s králem zamířili. Přes hrad Příběnice se dostali až do Krumlova, odkud byl král na počátku dalšího měsíce převezen za Jindřichovými spojenci do Horních Rakous na hrad Wildberg, kde se objevuje 5. července. Převezení krále do Rakous by mohlo být chápáno jako strategický tah markraběte Jošta, který již dříve uzavřel spojenectví s vévodou Albrechtem III. Rakouským. Podle toho co ale víme, Jošt pravděpodobně s tímto řešením nesouhlasil, neboť se na něm osobně nepodílel a již na přelomu června a července se od panské jednoty odpojil a zamířil na Moravu. I vzhledem k pozdějším událostem se tedy zdá, že se na celém plánu od začátku podílel spíše Jindřich III., který k převozu krále jednak poskytl své hrady a posléze jej i nechal internovat v Horních Rakousech u svých spojenců Kašpara a Gundakera ze Starhembergu, kterým Wildberg patřil.²⁷

Jan Zhořelecký mezitím obsadil Prahu a s vojskem vyrazil směrem na jih k Českým Budějovicím, odkud kolem 20. července začal útočit na majetky Jindřicha III. Zahájení bojových operací v jižních Čech nám jasně ukazuje, jaký strategický význam měla celá tato oblast pro potenciální zlomení moci panské jednoty, která zde měla pod záštitou zmíněného Rožmberka vybudovanou silnou mocenskou základnu, to navíc jen nedaleko místa věznění krále Václava IV. Přímý vliv Jindřicha III. na věznění krále, který je naznačen výše, lze doložit z událostí, které následovaly na začátku srpna. Panská jednota totiž s královými spojenci zahájila vyjednávání, jejichž výsledkem byla někdy na přelomu července a srpna vzájemná dohoda, na základě které byl král ze svého zajetí Jindřichem III. propuštěn a na

---

²⁶ SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV.*, s. 236; zápis o zemském soudu AČ II, s. 354, č. 82; zápis o dvorském soudu – AČ XXXIII, s. 75, č. 10.

²⁷ ŠIMŮNEK, R. – LAVIČKA, R.: *Páni z Rožmberka*, s. 56; KUBÍKOVÁ, A.: *Rožmberské kroniky*, s. 118–119; BOBKOVÁ, L. – VELIČKA, T.: *Jan Zhořelecký*, s. 99–101; NOVOTNÝ, R.: *Spor Václava IV.*, 668; SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV.*, s. 237; ŠTĚPÁN, V.: *Moravský markrabě*, s. 363.

počátku srpna se tak již objevil u svého bratra Jana Zhořeleckého v Českých Budějovicích. Zde pak dne 3. srpna Václav IV. pro Rožmberka a oba pány ze Starhembergu vydal listinu, v níž oznamuje, že se všem zmíněným nebude nijak mstít za své věznění, z čehož můžeme předpokládat, že minimálně ústně byla tato beztrestnost všem třem zaručena ještě před královým propuštěním.²⁸

Jako důkaz následujícího uklidnění vztahu mezi Jindřichem III. a Václavem IV. lze vidět potvrzení krále původního slibu o beztrestnosti z 3. srpna i 25. srpna v Písku, kde král zároveň ve stejný den vydal rozhodčí listinu o svém předchozím sporu s panskou jednotou. V této listině král Jindřichovi a dalším členům panské jednoty slibuje dodržování práv a plnění jejich rad při správě země. Za další s pány a markrabětem Joštem uzavírá mír a slibuje vzájemné propuštění zajatců a navrácení všech obsazených hradů, měst a tvrzí.²⁹

Ačkoli se mohlo zdát, že situace se stabilizovala, opak byl pravdou. V následujících měsících od vyhlášení květnového smíru se v souvislosti s aktivitami Václava IV. začala z iniciativy někdejšího krále spojence Jana Zhořeleckého aktivizovat další protikrálovská opozice, která se na začátku prosince sešla s představiteli panské jednoty v Českých Budějovicích. Dorazil zde i Jindřich III., který se poté s Joštem a dalšími pány odebral do Weitry v Dolních Rakousech, kde společně 17. prosince uzavřeli spojení s rakouskými vévody. O tři týdny později, dne 10. ledna 1395, se panská jednota setkala v jednom z Jindřichových měst, Třeboni. Zde došlo k jejímu oficiálnímu obnovení a přijetí nového člena, kterým se stal litomyšlský biskup Jan. Král se této rostoucí hrozbě rozhodl čelit návrhem dubnového jednání s panskou jednotou v Sezimově Ústí, které se nachází jen nedaleko bezpečných rožmberských panství. Toto jednání zde ale nakonec neproběhne. Místo toho dojde k dalšímu rozšíření a posílení panské jednoty, která se nakonec s králem za účasti Jana Zhořeleckého setká až po několika týdnech na hradě Žebrák, kde si na něm páni 30. května sebevědomě vymůžou navrácení všech doposud ztracených majetků, obnovení řady svých výsad a navrácení pravomoci popravu podle starých pořádků jen do rukou určených popravců.³⁰ Jaký byl pro Jindřicha III. reálný dopad tohoto usnesení je však otázkou. Jistě totiž víme, že vykonával spravedlnost na svých panstvích už předtím a například, jak již bylo zmíněno, Václav Břežan (kronikář posledních Rožmberků) na titulní straně Popravčí knihy o

---

²⁸ SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV.*, s. 237–240; ŠTĚPÁN, V.: *Moravský markrabě*, s. 365; ŠUSTA, J.: *Jindřich*, s. 24–25; CDM XII, s. 201, č. 208.

²⁹ CDM XII, s. 204, č. 212; AČ I, s. 53, č. 2.

³⁰ SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV.*, s. 242–248; ŠTĚPÁN, V.: *Moravský markrabě*, s. 371–380; CDM XII, s. 201, č. 208; RIEGER, B.: *Zřízení krajské*, s. 50–52; AČ I, s. 56, č. 5.

téměř dvě století později označil Jindřicha III. za krajského kmeta a trestatele zemských škůdců již od roku 1390, přičemž jednotlivé zápisy v knize se objevují i před 30. květnem 1395. Opravdu důležitým ustanovením listiny z 30. května 1395 je však mj. i to, že nejvyšším purkrabím může být pouze příslušník vysoké šlechty, která, spolu s pravomocí dohledu nad zemským a dvorským soudem, de facto oficiálně získává monopol na vysoké zemské a dvorské úřady. Jsou zde tedy jasné snahy o posilování vlivu, který se vysoká šlechta snažila na Václava IV. vyvíjet. Ten jim touto listinou nejdříve ustoupil, k naplnění jeho velkorysých slibů však nakonec nedošlo.³¹

Po květnovém jednání na Žebráku panská jednota jistě předpokládala, že by již mohly rozbroje v zemi ustát. Tento předpoklad však nevydržel ani dva týdny, neboť již 9. června je na Křivoklátu zatčen markrabě Jošt a celá situace se tak následně rapidně vyhrocuje. V červenci rakouští vévodové vyhlásili jako spojenci panské jednoty Václavovi IV. válku. O něco později se samotná panská jednota sešla v Soběslavi, která, stejně jako dějiště posledního setkání v Třeboni, opět náležela mezi majetky Jindřicha III., který byl s velkou pravděpodobností organizátorem obou těchto setkání. Dne 15. července zde byl do panské jednoty oficiálně přijat Jan Zhořelecký. V dalších dvou týdnech se s aktivním přispěním Jindřicha III. po roce relativního klidu obnovují na jihu Čech vojenské operace a hned 3. srpna dobývají rožmberské jednotky královský hrad Kuklov (Kuglweit) a obsazují Vodňany. Poté se Jindřich III. připojil ke zbytku vojska panské jednoty shromážděného u Českých Budějovic (někdy předtím pravděpodobně rožmberské jednotky dobývají i hrad Orlick nad Humpolcem). Král se pokusil pozvat představitele panské jednoty k jednání. Místo jednání s králem však Jošt a Jindřich III. odjeli do Rakous, kde se ve Zwettlu 9. srpna setkali se svým spojencem a nepřítelem Václava IV. vévodou Albrechtem III. Odtud se pak vzápětí oba vracejí zpátky k vojsku panské jednoty u Českých Budějovic.³²

V této chvíli opět začala jednání s králem, který mezitím na začátku roku 1396 zapojil do celé záležitosti svého bratra a uherského krále Zikmunda Lucemburského. V únoru se Václav IV. rozhodnul pozvat markraběte Jošta a většinu představitelů panské jednoty na

---

³¹ SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV.*, s. 242–249; ŠTĚPÁN, V.: *Moravský markrabě*, s. 371–380; NOVOTNÝ, R.: *Spor Václava IV.*, s. 671–672; listina pro jednání v Třeboni – AČ I, s. 54, č. 3; listina pro rozšíření panské jednoty v Sezimově Ústí – AČ I, s. 55, č. 4; králova listina z Žebráku: AČ I, s. 56, č. 5.; k Březanovi a popravčí knize viz poznámka č. 16 a zejména jednotlivé zápisy v samotné popravčí knize před rokem 1395 - Popravčí kniha, s. 1–6.

³² SEDLÁČEK, A.: *Hrady zámky a tvrze české III*. Praha 1994, s. 80–81; BOBKOVÁ, L. – BARTLOVÁ, M.: *Velké dějiny*, IV.b, s. 356–360; KUBÍKOVÁ, A.: *Rožmberské kroniky*, s. 120–121; SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV.*, s. 250–253; ŠTĚPÁN, V.: *Moravský markrabě*, s. 381–386; ŠUSTA, J.: *Jindřich*, s. 27–28; listina pro setkání v Soběslavi – AČ I, s. 59, č. 6; listina pro setkání ve Zwettlu – CDM XII, č. 255, č. 273; k návratu do Českých Budějovic – CDM XII, č. 263, č. 281.

jednání do Prahy. Je velmi zajímavé, že na rozdíl od moravského markraběte není pozván Jindřich III. To samé se týká i dalších vůdců panské jednoty Jindřicha z Hradce a Břeňka ze Skály. Král všem třem jmenovaným pravděpodobně zprvu odmítal dát bezpečnostní záruky, díky kterým by se jednání v Praze mohli také zúčastnit. Je však těžké si představit, jak by jednání probíhalo při absenci čelních představitelů panské jednoty, proto nakonec král pravděpodobně ustoupil a v březnu jsou do Prahy pozváni i Jindřich III., Jindřich z Hradce a Břeněk ze Skály.³³

Během pražských jednání se král podvolil rozhodčímu výroku ze strany Zikmunda a Jošta a přistoupil na podmínky panské jednoty. Jak nám dokládá listina z 2. dubna 1396, uzavřel Václav IV. s pány mír, jehož výsledkem bylo jmenování klíčových představitelů dosavadní protikrálovské opozice do vysokých úřadů a královské rady, jejímž členem se stává i Jindřich III. Ten v této chvíli potvrzuje své dosavadní postavení nejvýznamnějšího šlechtického vůdce panské jednoty a je jmenován i nejvyšším purkrabím pražským (v listině přímo jako "*burggraf zu Prage*"). Jako purkrabí se hned 15. dubna objevuje i u zemského soudu (*Henricus de Rosenberg supremus purgravius castri Pragensis*), kam se vrátil po bezmála dvou letech své absence. Takto se jeho osobou po de facto 40. letech vracejí Rožmberkové do nejvyšších zemských úřadů.³⁴ Nejvyšší purkrabí pražský byl dosti důležitým úřadem. Původně se jednalo o správce panovnického hradu jako takového. S postupem času jeho moc rostla a purkrabí se tak stal velitelem zemské hotovosti a zástupcem panovníka u zemského soudu, kde později víceméně předstihl význam nejvyššího komorníka, a kde byl také soudním vykonavatelem.³⁵

Jindřich III. se po dubnu 1396 ocitá na politickém vrcholu. Domácí situace se sice více méně stabilizovala, král se však snažil omezovat nynější velký vliv představitelů panské jednoty jmenováním svých oblíbenců do královské rady. Tento fakt vytvářel v královské radě pnutí, které v souvislosti se špatnou situací ohledně římské koruny Václava IV. vedlo 11. června 1397, během zasedání královské rady na Karlštejně, panskou jednotu k zabití čtyř

---

³³ SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV.*, s. 254–258; ŠTĚPÁN, V.: *Moravský markrabě*, s. 394–395; NOVOTNÝ, R.: *Spor Václava IV.*, s. 672; ŠUSTA, J.: *Jindřich*, s. 28–29; CDM XII, s. 275–277, č. 297–299; CDM XII, s. 281, č. 304.

³⁴ BOBKOVÁ, L. – BARTLOVÁ, M.: *Velké dějiny*, IV.b, s. 356–360; KUBÍKOVÁ, A.: *Rožmberské kroniky*, s. 120–121; CDM XII, s. 286, č. 309; AKČ 5, s. 67, č. 105; AČ II, s. 355, č. 86; jako purkrabí vystupuje i na nedatovaném, česky psaném, dopisu Václavovi IV. z roku 1396 – AČ III, s. 285, č. 1.

³⁵ DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, D.: *Královský dvůr*, s. 37, 85–86; JAN, L.: *Vznik zemského soudu a správa středověké Moravy*. Brno 2000, s. 38; VANÍČEK, V.: *Velké dějiny země Koruny české*, II. Praha 2000, s. 222–223; DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, D. – ZELENKA, J.: *Curia ducis, curia regis*, s. 103; JAN, L.: *Václav II., král na stříbrném trůnu*. Praha 2015, s. 394–397, 447–455; BOBKOVÁ, L. – BARTLOVÁ, M.: *Velké dějiny*, IV.b, s. 474; ŠIMŮNEK, R. – LAVIČKA, R.: *Páni z Rožmberka*, s. 53.

králových oblíbenců a členů královské rady. Jako zdůvodnění tohoto činu byli všichni zabítí panskou jednotou před králem prohlášeni za zrádce. Jindřich III., který se v té době pravděpodobně zdržoval v Praze, se na tomto krvavém činu nepodílel, avšak vzhledem k jeho postavení lze předpokládat, že o něm mohl minimálně vědět.³⁶

V prosinci téhož roku se Jindřich III. opět účastnil zasedání zemského soudu. O pár dní později, hned na začátku roku 1398, odjel Václav IV. na návštěvu do Francie a správu země v období své nepřítomnosti přenechal Prokopu Lucemburskému. Ten se po smrti stávajícího nejvyššího komorníka a člena panské jednoty Viléma z Landštejna v červnu 1398 rozhodl jmenovat do tohoto úřadu svého a králova oblíbence Heřmana z Choustníku. To vše navíc bez souhlasu královské rady, jak mu ukládaly předchozí dohody mezi panskou jednotou a králem. Jindřichovi III. se toto jednání, které v podstatě omezuje i jeho vlastní mocenské postavení, pravděpodobně nelíbilo, což můžeme odvodit od jeho následné rezignace ze svého úřadu nejvyššího purkrabího. Rožmberk ovšem není jediný, kdo odešel ze svého úřadu, neboť spolu s ním rezignuje i nejvyšší zemský sudí Hynek Berka z Hohenštejna a zemský písař Smil z Rychmburka, což pro Prokopa, který tak čelil dalšímu potenciálnímu střetu s panskou jednotou, představovalo závažný problém. Tento spor s rezignujícími pány se nakonec Prokop pravděpodobně pokusil vyřešit jmenováním jejich příbuzných a spojenců z řad panské jednoty do jimi uprázdněných úřadů. Proto například, podíváme-li se na výčet účastníků jednání zemského soudu dne 23. prosince 1398, vidíme v úřadech nejvyššího purkrabího a zemského písaře Jindřichovy příbuzné Jindřicha a Oldřicha z Hradce, v úřadu nejvyššího zemského sudího pak dalšího člena panské jednoty Bohuslava ze Švamberka.³⁷

Po návratu Václava IV. se roku 1399 opět začaly zostřovat spory mezi jednotlivými Lucemburky, které vzápětí na jaře přerostly v otevřený boj a obnovení nepřátelství mezi královskou stranou a panskou jednotou. Jindřich III. začal kvůli těmto bojům opět shromažďovat své muže a právě někdy v této době do jeho služeb vstoupil i pozdější husitský vojevůdce Jan Žižka z Trocnova. Již 15. června 1399 byla v Praze celá situace uklidněna dvěma vzájemnými smlouvami o příměří s platností až do 6. ledna 1400, které mezi sebou uzavřela královská strana s panskou jednotou. V rámci příměří bylo za obě strany jmenováno

---

³⁶ ŠTĚPÁN, V.: *Vražda čtyř členů královské rady na Karlštejně roku 1397*. Český časopis historický 1. Praha 1994, s. 24–44; SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV.*, s. 275–272; NOVOTNÝ, R.: *Spor Václava IV.*, s. 672; Další informace ke královské radě například – HLAVÁČEK, I.: *Studie k diplomatice Václava IV. Relátoři listin Václava IV. a královská rada*. Československý časopis historický 2. Praha 1963, s. 198–225.

³⁷ PÁNEK, J. – ŠIMŮNEK, R. – VANÍČEK, V.: *Páni z Rožmberka*, s. 42; BOBKOVÁ, L.: *Velké dějiny*, IV.a, s. 381; domněnka o rezignaci potvrzována v rámci SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV.*, s. 288; ŠTĚPÁN, V.: *Moravský markrabě*, s. 440–447; AČ II, s. 357, č. 92/ s. 358, č. 97.

dohromady 8 rozhodčích (*ubrmanů*), mezi kterými byl za stranu panské jednoty i Jindřich III. Tito rozhodčí měli na plánovaném rozhodčím červencovém sjezdu v Benešově společně vyřešit vzájemné spory. Mezi jejich pravomoci rovněž patřil i dohled nad dodržováním celého příměří a případně také prodloužení jeho platnosti. Někdy během tohoto roku si Jindřich III. vzal svou druhou manželku Elišku z Kravař a Plumlova, budoucí matku Oldřicha II. z Rožmberka a dceru Petra I. Plumlovského z Kravař, významného moravského spojence markraběte Jošta, se kterým, jak víme, úzce spolupracoval i samotný Rožmberk.³⁸

Ke konci roku 1399 se nadále zhoršovalo postavení Václava IV. v Říši. Na domácí půdě se Jošt a Zikmund Lucemburský připravovali na vojenský zásah proti markraběti Prokopovi. V rámci těchto příprav se oba jmenovaní sešli v Jihlavě, v lednu roku 1400, s představiteli panské jednoty, mezi kterými opět na významné pozici prvního mezi šlechtou nechyběl ani Jindřich III. Zde společně všichni oficiálně vystoupili proti svému letitému nepříteli Prokopovi, kterého obviňovali ze všech dosavadních nepořádků v zemi. De facto se tak jedná o vyvrcholení všech dosavadních vzájemných sporů, proti kterým král nemá moc síly nějak zasáhnout.³⁹

Václav IV., který se těmito okolnostmi a rozepřemi ve vlastním rodu opět dostal do velmi svízelné pozice, nakonec pozval do Prahy své příbuzné a šlechtu na korunovací nové královny Žofie, která proběhla 15. března roku 1400. Této významné události se osobně zúčastnil i Jindřich III., který se zde opět objevuje ve svém starém úřadu nejvyššího purkrabího, kdy ze své pozice nese královskou korunu.⁴⁰ Král Václav IV. se tak, patrně po nátlaku lednových událostí v Jihlavě, rozhodl vůči panské jednotě udělat ústupek a jejího nejvýznamnějšího představitele z řad šlechty tak vrátil zpět do úřadu, ze kterého odešel o dva roky dříve. Za potvrzení Jindřichova návratu do úřadu lze kromě jeho role u korunovace považovat i listinu z 30. března, na které již vystupoval jako "*Henrico de Rosenberg, burgravio Pragensi,...*".⁴¹

Situace ale byla stále napjatá. Po dlouhotrvajících problémech a nepokojích v Říši nakonec v létě roku 1400 došlo k sesazení Václava IV. z říšského trůnu a zvolení nového

---

³⁸ SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV.*, s. 294–295; ŠTĚPÁN, V.: *Moravský markrabě*, s. 469–471; ČORNEJ, P.: *Jan Žižka*, s. 41–42, 45; BALETKA, T.: *Páni z Kravař: Z Moravy až na konec světa*. Praha 2004, s. 82–114; KUBÍKOVÁ, A.: *Jindřich III. a Oldřich II.*, s. 12; AČ I, s. 61–66, č. 8–10.

³⁹ SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV.*, s. 307–309; ŠTĚPÁN, V.: *Moravský markrabě*, s. 484; AČ I, s. 65, č. 10.

⁴⁰ ŠIMŮNEK, R. – LAVIČKA, R.: *Páni z Rožmberka*, s. 50; KUBÍKOVÁ, A.: *Rožmberské kroniky*, s. 117; SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV.*, s. 308–309; ŽŮREK, V.: *Korunovace královny Žofie*. Colloquia mediaevalia Pragensia 12, Praha 2009, s. 203–211; ŠUSTA, J.: *Jindřich*, s. 33.

⁴¹ CDM XIII, s. 28, č. 20.

krále Ruprechta III. Falckého. S tím, jak po této ráně zase slábla Václavova autorita, vypukl neklid i v českých zemích. Zde se hlavně na Moravě v průběhu roku 1400 až 1401 obnovily boje mezi markrabaty Joštem, Prokopem a jejich spojenci. Tyto boje zasáhnou i oblast jižních Čech, kde Prokop pověřil jistého Diviše z Hrádku aby začal útočit a plenit majetky Jindřicha III. Dle výsledku zajatých Prokopových mužů Divišovi markrabě doslova přikázal aby "...pána z Rozemberka hubil kdež by mohl, a jeho lidi, panoše, kněží, měšťany i sedláky jímál, mučil i šacoval."⁴² Zajímavostí je, že mezi Prokopovými útočníky byl i pozdější vojevůdce Jan Sokol z Lamberka. Jednalo se opravdu o velmi složitou dobu, neboť na jaře roku 1401 přeběhl Jošt na stranu nového říšského krále Ruprechta III., čímž se zase postavil do opozice proti Václavovi IV. Z předchozích vzájemných vztahů lze usuzovat, že Jošta ihned následovala i nespokojená panská jednota v čele Jindřichem III., prameny to však prokazují až listinou z 20. července v Heidelbergu, na které, kromě Rožmberka, v řadách opozice vystupuje i jejich ještě nedávny nepřítel Prokop, který vstoupil do služeb Ruprechta III. jen o pár dní dříve.⁴³

V českých zemích opět po dvou letech vypukla další otevřená válka mezi Václavem IV. a panskou jednotou, která se přidala k jeho nepřátelům v Říši. Jednotlivá opoziční vojska směřovala k Praze, kde se setkala na konci července a zahájila obléhání. Jindřich III. se v této době u vojska nenacházel, což lze prokázat jeho absencí u vzájemných jednání opozičních stran 4. srpna, na kterých se probíraly podmínky případného ukončení bojů. K Praze podle všeho dorazil až o něco později, protože se již osobně podílel na dalším jednání s Václavem IV., který se podvolil tlaku panské jednoty a 12. srpna s ní uzavřel mírovou smlouvu. Jindřich III. se usnesením této smlouvy stal jedním ze čtyř členů jakési nově ustavené šlechtické vlády, složené z vůdců panské jednoty, která převzala velkou část královské moci, které se Václav IV. mírovou smlouvou vzdal. Smlouva se sice odvolávala na dřívější ustanovení z roku 1396, v mnoha ohledech ale zašla dál. Zde je proto dobré si uvědomit, jaké postavení v této době zmiňovaní vůdci panské jednoty arcibiskup Olbram ze Škvorce, Jindřich III. z Rožmberka, Ota z Bergova a Jan Krušina z Lichtenburka získali. Nově vytvořený orgán měl totiž moc nad všemi královskými majetky a mohl rozhodovat o obsazení všech dvorských a zemských úřadů, čímž de facto získal reálnou kontrolu nad celou zemí.⁴⁴

---

⁴² Popravčí kniha, s. 15–19.

⁴³ SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV.*, s. 328–329; ŠTĚPÁN, V.: *Moravský markrabě*, s. 492–506; Popravčí kniha, s. 15–19; CDM XIII, s. 129, č. 124.

⁴⁴ SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV.*, s. 330; ŠTĚPÁN, V.: *Moravský markrabě*, s. 515–517; BOBKOVÁ, L. – BARTLOVÁ, M.: *Velké dějiny*, IV.b, s. 388–390; ŠIMŮNEK, R. – LAVIČKA, R.: *Páni z Rožmberka*, s. 49; URBAN, J.: *Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu*. Praha 2003, s. 230; AČ I, s. 66–68, č. 11.

Domácí boje postupně ustaly a začal pomalu narůstat vliv Zikmunda Lucemburského, který se po roce vrátil zpět do českých zemí. Toto silící postavení bylo Václavem IV. potvrzeno v únoru 1402, kdy byl Zikmund jmenován zemským hejtmanem a převzal moc od dosavadní šlechtické vlády. Celkové uklidnění domácí situace dokládá i zasedání zemského soudu 18. února, kterému Zikmund předsedal a který schválil důležité nálezy o obnově pořádku v zemi. Jindřich III. se tohoto zasedání z neznámých důvodů neúčastnil, přičemž možnost jakékoli potenciální nevraživosti se Zikmundem můžeme vzhledem k pozdějším událostem rezolutně odmítnout.⁴⁵

Václav IV. se v souvislosti s aktivitami svého bratra Zikmunda proti němu začal postupně stavět na odpor. Zikmund se tento problém rozhodl vyřešit Václavovým zatčením, ke kterému došlo ještě v březnu roku 1402. Zatčený král byl posléze internován na Pražském hradě, kde byl pod dohledem nejvyššího purkrabího Jindřicha III. Královo zatčení u mnohých vyvolalo odpor, do jehož čela se postavil markrabě Prokop, který se Zikmundem a jeho spojenci opět zahajil boje. Zikmundova pozice v zemi se zhoršovala, to zvláště, když se od něj v Praze, po nedávném zrádném Prokopově zatčení v červnu téhož roku, postupně odpojil markrabě Jošt.⁴⁶

Dne 29. června se tedy Zikmund rozhodnul pod záminkou provedení Václavovy římské jízdy opustit i se s svými dvěma vězni Prahu, kde z řad svých spojenců jmenoval pěťici správců, kteří měli vládnout místo krále a mezi kterými nechyběl ani Jindřich III. Ten se také navíc na celém Zikmundově přesunu výrazně podílel, což lze jednoduše doložit trasou, kterou se Zikmund spolu se zajatým Václavem IV. a Prokopem vydal. Po opuštění Prahy totiž zamířil rovnou na jih na rožmberská panství, a to až do Českého Krumlova, Jindřichova rodového sídla, kde následně setrval asi další dva týdny. Poté se přesunul dál do rakouských zemí, kde nechal zajatého Václava IV. postupně odvézt až do Vídně, kde se král objevil někdy na podzim. Mezitím však v českých zemích vypuklo rozsáhlé povstání proti Zikmundovi a pěťici správců, které v Praze zanechal. Do čela tohoto povstání se na straně zajatého Václava IV. postavil sám markrabě Jošt. To znamená, že po více než deseti letech úzké spolupráce tak Jindřich III. a Jošt poprvé stáli na opačných stranách proti sobě.⁴⁷

---

⁴⁵ SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV.*, s. 334–336; ŠTĚPÁN, V.: *Moravský markrabě*, s. 522–523, 528; AČ II, s. 359–360, č. 101–102.

⁴⁶ SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV.*, s. 337–338; KUBÍKOVÁ, A.: *Rožmberské kroniky*, s. 119; obecněji k událostem druhého zatčení Václava IV. například –BOBKOVÁ, L. – BARTLOVÁ, M.: *Velké dějiny*, IV.b, s. 394–395; ČORNEJ, P.: *Velké dějiny země Koruny české*, V. Praha 2000, s. 74, 76–79.

⁴⁷ SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV.*, s. 339–341; ŠTĚPÁN, V.: *Moravský markrabě*, s. 534; KUBÍKOVÁ, A.: *Rožmberské kroniky*, s. 119; KUBÍKOVÁ, A.: *Jindřich III. a Oldřich II.*, s. 10; ŠUSTA, J.: *Jindřich*, s. 34–35.

Boje mezi oběma stranami probíhaly s přestávkami více než rok. V létě roku 1403 je Zikmund nucen se ze svým vojskem stáhnout z českých zemí do Uher, odkud však i nadále komunikoval se svými spojenci v Praze. Ti se zde už ale dlouho neudrželi, neboť povstalci nakonec využili Zikmundovy nepřítomnosti k útoku na Prahu a sesazení vlády dosavadní pětice správců, ke kterému došlo někdy před polovinou října téhož roku. Z pramenů bohužel nevíme co se s Jindřichem III. v této době konkrétně dělo. Vzhledem k pozdějším okolnostem však lze s jistotou předpokládat, že v době obsazení Prahy povstalci se tam již nezdržovali a stejně jako dříve se i nyní přesunul do bezpečí svých panství na jihu Čech, kde vyčkával na další vývoj.⁴⁸

Zikmundova nadvláda nad zemí byla svržena. Hned 11. listopadu se Václavovi IV. podařilo po roce a půl od svého zatčení konečně utéct ze zajetí a urychleně se vrátit zpět do českých zemí, kde začal obnovovat svou vládu a postupně uklidňovat celou domácí i zahraniční politickou situaci. Nejpozději v lednu 1404 král konečně sesadil svého dlouholetého nepřítele Jindřicha III. z jeho úřadu nejvyššího purkrabího, který po něm převzal Jan Krušina z Lichtenburka. Ten jako nejvyšší purkrabí (*Joannes Krusina supremus burgravius Pragensis*) vystupoval například hned na únorovém zasedání zemského soudu, na kterém však již našeho Rožmberka nevidíme.⁴⁹

Jindřich III. se totiž podle všeho skutečně už dříve stáhl do ústraní svých panství v jižních Čechách. Zde jej máme přímo doloženého v listopadu 1404, kdy v Českém Krumlově vynesl své rozhodčí výroky pro spor mezi Lackem z Kravař s Eliškou z Hradce a Jiřím z Lichtenburka. V podstatě ve stejné době probíhaly v nedalekých Českých Budějovicích mírová jednání mezi Václavem IV. a rakouským vévodou Vilémem I., jehož účastníkem byl podle všeho i Jindřich III., který se tak musel již někdy v průběhu roku s králem usmířit.⁵⁰

Za jakých okolností proběhlo ono smíření dvou starých nepřátel? Dle staršího výkladu, podporovaného i Václavem Březanem, došlo k uzavření míru mezi Václavem IV. a Jindřichem III. jejich vzájemnou smlouvou z 24. června 1404, ze které měly tomuto Rožmberkovi plynout nemalé majetky a výhody. Forma uzavření tohoto vzájemného míru

---

⁴⁸ SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV.*, s. 341–347; ŠTĚPÁN, V.: *Moravský markrabě*, s. 553; ŠIMEK, F. (ed.): *Staré letopisy*, s. 5–6; ČORNEJ, P.: *Jan Žižka*, s. 44–45; AČ III, s. 474, č. 68; k pravidelným pobytům v Českém Krumlově například – ŠUSTA, J.: *Jindřich*, s. 15–35.

⁴⁹ SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV.*, s. 348–353; ŠTĚPÁN, V.: *Moravský markrabě*, s. 558–563; ČORNEJ, P.: *Jan Žižka*, s. 46–47; ŠUSTA, J.: *Jindřich*, s. 35; více k zajímavé osobě Jana Krušiny například – URBAN, J.: *Lichtenburkové*, s. 228–235.

⁵⁰ CDM XIII, s. 350–356, č. 334–338/ s. 357, č. 340; AČ III, s. 475, č. 73.

měla motivovat i ostatní bývalé vůdce panské jednoty k usmíření se králem, ke kterému mělo v zápětí postupně docházet. Problém ale je, že zmiňovaná mírová smlouva byla bohužel později odhalena jako jeden z padělků Oldřicha II. z Rožmberka. Z tohoto důvodu již proto dřívější verzi usmíření nemůžeme považovat za pravdivou. I tak ale lze předpokládat, že zmíněný falzifikát mírové smlouvy vycházel z původní reálné listiny. Víme totiž, že konečné usmíření Václava IV. a Jindřicha III. po bezmála 10 letech sporů opravdu muselo proběhnout, jasné je také to, že pragmatickému Rožmberkovi muselo být něco nabídnuto. Za jakých okolností ale opravdu ke smíru došlo je bez autentického pramene těžké odhadnout.⁵¹

Co se týče Jindřicha III. a jeho aktivit po roce 1404, až do konce svého života už nikdy do vysoké politiky nijak výrazně nezasáhl, ačkoli samozřejmě v běžném kontaktu s králem, ale také s Joštem i nadále zůstal. V lednu roku 1405 byl spolu s Oldřichem z Hradce oficiálně jmenován popravcem Bechyňského kraje, který se z větší částí rozkládal na území Rožmberských panství. Stalo se tak z rozhodnutí, které Václav IV. udělal na základě nálezů zemského soudu z února 1402 a prosince 1404, které měly za úkol stabilizovat poměry v zemi, potírat zemské škůdce, obnovit pořádek a jmenovat krajské popravce, kteří na něj budou dohlížet. Jednotlivými popravci byli v krajích jmenování zástupci vysoké šlechty, což opět dokládá královu snahu o konsolidaci domácích poměrů a nalezení kompromisů mezi dřívějšími soupeři. Zadlužený, ale mocný Jindřich III. nakonec umírá roku 1412 a na jeho místo nastupuje jeho nezletilý syn Oldřich II. z Rožmberka.⁵²

O poručnictví nad malým Oldřichem II., dědicem největšího šlechtického majetku v zemi, se rozmohl velký spor, který měl základ v testamentu Jindřicha III., ve kterém svým dětem určil několik poručníků, mezi nimiž si postupně nejdůležitější místo vydobyl pozdější nejvyšší purkrabí pražský Čeněk z Vartenberka, který měl, spolu s Eliškou Rožmberskou, vliv na počáteční kališnickou orientaci mladého Oldřicha II.⁵³ Ten se v následujících letech stal jednou z klíčových postav českých zemí, která aktivně zasahovala do událostí husitských

---

⁵¹ KUBÍKOVÁ, A.: *Jindřich III. a Oldřich II.*, s. 10 a KUBÍKOVÁ, A.: *Rožmberské kroniky*, s. 120–121 srov. NOVOTNÝ, R.: *Spor Václava IV.*, s. 673. a SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV.*, s. 361; výtah z falzifikátu mírové smlouvy – AČ III, s. 476, č. 79.

⁵² SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV.*, s. 357–358; ŠTĚPÁN, V.: *Moravský markrabě*, s. 585; PÁNEK, J. – ŠIMŮNEK, R. – VANÍČEK, V.: *Páni z Rožmberka*, s. 42; ČORNEJ, P.: *Jan Žižka*, s. 44–45; ŠIMŮNEK, R. – LAVIČKA, R.: *Páni z Rožmberka*, s. 22; příklady pozdějších kontaktů – AČ III, s. 272, č. 3/ s. 287, č. 6/ s. 290–292, č. 8–10/ s. 294, č. 13; nález zemského soudu z roku 1402 – AČ II, s. 359–360, č. 101–102 a nález z roku 1404 – AČ II, s. 363–364, č. 112; ke jmenování popravcem – AKČ 5, s. 105, č. 167.

⁵³ ČORNEJ, P.: *Velké dějiny*, V., s. 145–146; KUBÍKOVÁ, A.: *Oldřich II. z Rožmberka*. České Budějovice 2004, s. 23–27, 31, 37.

válek a následných rozbrojů první poloviny 15. století.⁵⁴ Právě na Oldřichovi II. lze spatřovat přímý vliv výchovy a vystupování jeho otce Jindřicha III., které Oldřich II. symbolicky završil. Pragmatické a sebevědomé vystupování, které završilo staletý rodový vzestup mezi nezpochybnitelnou špičku české šlechty je tak jasným dokladem toho, čím se Rožmberkové vlivem dvou silných osobností v rámci dvou generací stali.

---

⁵⁴ Bližší informace o Oldřichovi: KUBÍKOVÁ, A.: *Rožmberské kroniky*; BOBKOVÁ, L. – BARTLOVÁ, M.: *Velké dějiny*, IV.b; ČORNEJ, P.: *Velké dějiny*, V; PÁNEK, J. – ŠIMŮNEK, R. – VANÍČEK, V.: *Páni z Rožmberka*, s. 42; ŠIMŮNEK, R.: *Oldřich II. z Rožmberka*. In: Pánek, J. (red.): *Rožmberkové: Rod českých velmožů a jeho cesta dějinami*. České Budějovice 2011; ŠIMEK, F. (ed.): *Staré letopisy*; SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV.*, (zde je také dokázáno úzké propojení Jindřicha na krále Zikmunda, a to jeho pobytem u Jindřicha na Krumlově v období po Václavově zajetí); KUBÍKOVÁ, A.: *Oldřich II. z Rožmberka*; BERAN, Z.: *Landfrýdní hnutí*; ČORNEJ, P. – BARTLOVÁ, M.: *Velké dějiny země Koruny české*. VI. Praha 2007; RIEGER, B.: *Zřízení krajské*; z pramenů je jednoznačným základním pramenem k Oldřichovi jeho listář a listinář – RYNEŠOVÁ, B.: *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka*. I–II. Praha 1929, 1932 (LOR I–II); RYNEŠOVÁ, B. – PELIKÁN, J.: *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka*. IV. Praha 1954 (LOR IV).

RESUMÉ

Tématem této práce je osoba Jindřicha III. z Rožmberka a úřady, které v dobách svého působení zastával. Důraz je kladen zejména na období let 1394–1403, kdy zmiňovaný Rožmberk působil jako jeden z klíčových představitelů tzv. panské jednoty.

Rožmberkové od poloviny 14. století zažívali výrazný ústup z nejvyšších úřadů v zemi, způsobený jejich špatným vztahem s Karlem IV. Změna tohoto kursu nastala až po nástupu Jindřicha III. roku 1390. U tohoto muže můžeme již od 80. let sledovat jeho počáteční tendence stavět se názorově proti králi. Na počátku 90. let se Jindřich III. postupně postavil do čela skupinky šlechticů, ze kterých pod vedením moravského markraběte Jošta nakonec roku 1394 vznikla zmíněná panská jednota.

Jindřich III. se jako čelní šlechtický představitel této opozice osobně podílel na králově prvním zadržení roku 1394. Dále to byl opět on, kdo podle všeho naplánoval a provedl králův přesun přes své hrady až do Rakous. Po dvou letech nepokojů a bojů se Jindřich III. roku 1396 stává nejvyšším purkrabím, kterým je následně v letech 1396–1398 a 1400–1403. V tomto období jeho moc vzrostla natolik, že byl roku 1401 jmenován jedním ze čtyř členů panské vlády. V této době se více přimklul k uherskému králi Zikmundovi, kterému pomohl s druhým zadržením a převozem Václava IV. roku 1402. Jako Zikmundův spojenec byl rovněž jmenován jedním z pěti správců země.

Po povstání a útěku Václava IV. ze zajetí na konci roku 1403, byl Jindřich III. sesazen z úřadu nejvyššího purkrabího. Někdy v létě 1404 byl mezi ním a králem nakonec uzavřen mír, který opět normalizoval jejich vztah. V takovémto stavu byl roku 1405 Jindřich III. jmenován popravcem Bechyňského kraje. Dále však již až do své smrti do vysoké politiky nikdy nezasáhl.

Bc. Tomáš Kocourek
Katedra historie
Filozofická fakulta Ostravské univerzity
Reální 5, 701 03, Ostrava
tomas.kocourek95@seznam.cz